

بررسی تکنولوژی موتورهای سوخت دوگانه (گازوئیل و گاز طبیعی) در ماشین آلات کشاورزی دیزلی

محسن شاکری

دانشکده کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد

تاریخ دریافت: ۷۹/۷/۱۴؛ تاریخ پذیرش: ۷۹/۱۲/۱۷

چکیده

در این بررسی تبدیل موتورهای دیزل به موتورهای دوگانه سوز (گازوئیل و گاز طبیعی) که از جمله کم‌هزینه‌ترین راهکارها برای حل مشکلات دیزل می‌باشد و تکنولوژی این روش در ماشین آلات کشاورزی دیزلی از قبیل تراکتور، کمباین، خرمنکوب و دیگر موتورهای دیزلی مورد توجه قرار گرفته است. همچنین این روش با دیگر روش‌های موجود از جمله گازسوز کردن کامل موتور دیزل مقایسه و مزایا و معایب آن از نظر نظری و اقتصادی سنجیده شده است. با بررسی آزمایشات انجام شده و تبدیل موتورهای دیzel به موتور دوگانه سوز مشکلات زیست محیطی آن از جمله تولید آلاینده‌های هوای مصرف بالای انرژی و سوخت گرانبهای گازوئیل به میزان قابل قبولی کاهش می‌باید. این تکنولوژی به خصوص در کشاورزی جای بررسی کاملی دارد، از جمله مزایای آن می‌توان به افزایش عمر مفید موتور، کاهش دفعات تعویض روغن موتور، کاهش خورده‌گی در اجزای موتور و مهمنت از همه قابلیت کار موتور دوگانه سوز با سوخت گازوئیل به تنها بیان، اشاره کرد.

واژه‌های کلیدی: موتور سوخت دوگانه، موتور دیزل، آلاینده‌های خروجی، مصرف انرژی سوخت، کشاورزی.

سوخت و توان بالای اسب بخار در موتورهای امروزی ارائه شود. در بین راه حل‌های ممکن، گاز طبیعی به دلیل فراوانی و ارزانی تنها سوختی است که هر دو نیاز زیست محیطی و سوختی را تأمین می‌کند. گاز طبیعی شامل گاز متان CH₄ با بیش از ۸۰

مقدمه
بسی ثباتی بازار پستروشیمی و کاهش میزان سفارشات نفت در روزهای اخیر، به خصوص برای کشورهای تولیدکننده نفت مانند کشور ما ایران، و از دیاد فعالیتها و فشارهای زیست محیطی باعث شده تا روش‌های جدیدی برای جوابگویی به کمبود

گازوئیل و گاز طبیعی در وضعیت سوخت دوگانه استفاده کند. نکته قابل توجه، برابری راندمان سوختی این موتور با موتور دیزل معمولی می‌باشد. به عبارت دیگر این موتورها علاوه بر مزایای مخصوص به خود تضمینی برای حفظ مزایای موتورهای دیزل نیز می‌باشند. به کارگیری موتور با سوخت دوگانه به دلیل جایگزینی بخش عمده گازوئیل توسط گاز طبیعی (بالغ بر ۹۰ درصد)، مصرف سوخت را کاهش می‌دهد. نسبت پایین کربن به هیدروژن در گاز طبیعی نسبت به گازوئیل، امکان کاهش حدود ۱۵ درصد دی اکسیدکربن خروجی نسبت به سیستم دیزل معمولی را فراهم می‌کند که نتیجه آن کاهش گازهای گلخانه‌ای از قبیل انیدریدکربنیک می‌باشد (شکل ۱) (۷).

پاکیزگی بیشتر در احتراق سوخت دوگانه سبب آلودگی کمتر روغن روان‌کننده می‌شود، بنابراین در فواصل طولانی تری تعویض روغن و تعمیرات اساسی صورت می‌گیرد (۹). همچنین موتور دوگانه، دوده و اکسیدهای نیتروژن را که در موتورهای دیزل به میزان قابل توجهی تولید می‌گردند، به حداقل می‌رساند.

مواد و روشها

موتورهای سوخت دوگانه از یک سیستم تزریق چند نقطه‌ای (MDDF)^۴ بهره می‌برند. سیستم این نوع موتورها در یک بسته قابل اعتماد مهندسی (Kit) خلاصه شده است که قلب مجموعه یک

میزان مرغوبیت یک سوخت با عدد اکتان یا ستان آن سنجیده می‌شود، متاسفانه مشخصاتی که باعث مرغوبیت یک سوخت خوب در موتورهای تراکمی نامطلوب می‌باشند. سوختهای گازی برای استغال به نسبت تراکم بسیار بالا و یا توزیع انرژی حرارتی در سیلندر از یک منبع خارجی مانند شمع نیاز دارند. راه حلی که در سیستم سوخت دوگانه ارائه می‌گردد، استفاده از مقدار کمی گازوئیل (Pilot) به عنوان شروع کننده احتراق و مشتعل کردن مخلوط گاز طبیعی و هوا در نسبت تراکم پایین، می‌باشد.

در نزدیکی حد پایین پیستون، گاز طبیعی بعد از اختلاط کامل در مخلوط کن هو-گاز، از طریق شیر سلونویژدی سرعت بالا (HSV)^۳ وارد سیلندر شده و در حالیکه پیستون بالا می‌رود، فشرده گردیده و در نزدیکی حد بالای پیستون، سوخت گازوئیل تزریق می‌گردد. سوخت گازوئیل با توجه به پایین بودن دمای احتراقی آن، محترق گردیده و مخلوط گاز و هوا را با خود می‌سوزاند. در این تکنولوژی نسبت تراکم بالای موجود در موتورهای دیزل حفظ شده که این باعث حفظ راندمان موتور در حالت دوگانه‌سوز می‌باشد.

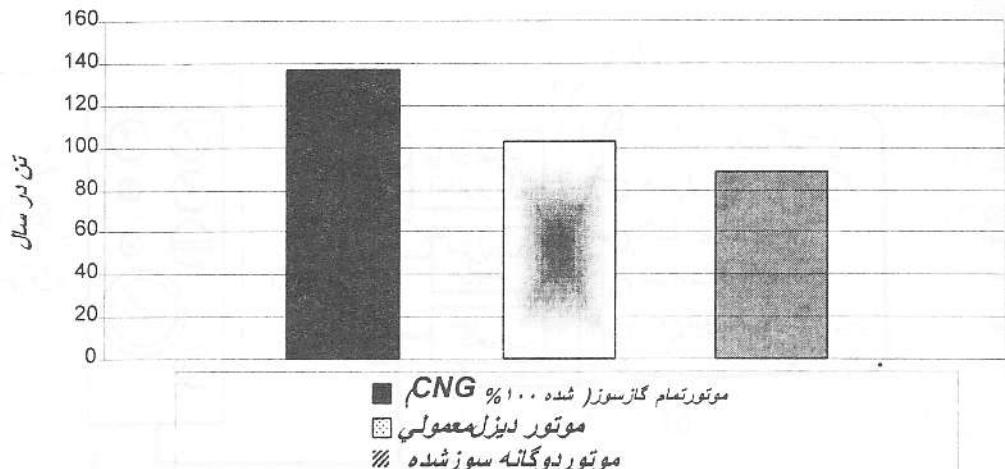
موتور دیزل با سوخت دوگانه: موتور دیزل را می‌توان به نحوی تجهیز کرد که بطور همزمان از

1- British Thermal Unit

2- Standard Cubic Feed

3- High Speed Valve

4- Multipoint Diesel Dual Fuel

شکل ۱- میزان خروجی گاز دی اکسید کربن به عنوان یک گاز گلخانه‌ای مهم.

توسط سوخت دیزل از یک پمپ تزریق استاندارد سوخت دیزل ۱۴ تغذیه می‌شود (۱۱، ۱۲). گاز طبیعی (NG) از منبع گاز طبیعی^۳ با فشار حدود ۲۰ پوند بر اینچ مربع از شیر سلونوئیدی قطع کن گاز طبیعی^۴، رگلاتر گاز، شیر اندازه گیر گاز^۵ و مخلوط کن هوا-گاز^۶ عبور کرده تا به سیلندر وارد می‌شود، بع عبارت دیگر گاز طبیعی به مخلوط کن هوا-گاز، بین ورودی کمپرسور توربوشارژر و فیلتر هوا، وارد می‌شود.

واحد کنترل الکترونیکی^۷، پمپ تزریق سوخت دیزل ۱۴ را کنترل می‌کند. مقدار سوخت دیزل لازم به عنوان Pilot برای وضعیت سوخت دوگانه بصورت منحنی‌های گشتاور اسمی موتور که در شکل ۲ نشان داده شده است، در حافظه ECU برنامه‌ریزی می‌گردد. شکل ۳ منحنی B گشتاور

ریزپردازنده به نام^۸ ECU دارد که به کمک داده‌های آزمایشی موتور، پمپ انژکتور طراحی شده است. سیستم ECU شامل سیستم کنترلی ADEM^۹ است که ارتباط بین این دو بخش توسط نرم‌افزارهای مخصوص امکان‌پذیر می‌باشد (۴، ۵، ۶، ۱۲). با همکاری و هماهنگی این دو بخش و ارتباط الکترونیکی بین آنها زمان دقیق و مقدار سوخت برای تزریق گازوئیل به عنوان سوخت Pilot در سیلندر محاسبه و تنظیم می‌گردد. ECU با توجه به فشار داخل منیفلد، دمای هوای ورودی، فشار گاز، دمای گاز و ویژگی سوخت، با فرستادن سیگنال‌های الکترونیکی به سوپاپ تزریق گاز طبیعی، باز و بسته شدن و به عبارت دیگر زمان تزریق گاز را تنظیم کرده تا به این وسیله بهترین بازده و کمترین آلودگی حاصل گردد. عنصر کلیدی این مجموعه شیر سلونوئیدی سرعت بالا بوده که گاز طبیعی را در محل دریچه هوا ورودی به سیلندر تزریق می‌کند. سایر اجزاء سیستم شامل حساسه‌های استاندارد و مخصوص می‌باشد که اطلاعات کارکرد موتور را در هر لحظه به ریزپردازنده منتقل می‌کند.

همان طور که در شکل ۲ ملاحظه می‌شود موتور سوخت دوگانه ۱۰ همان موتور دیزل ۱۲ بوده، که

1- Electronical Control Unit

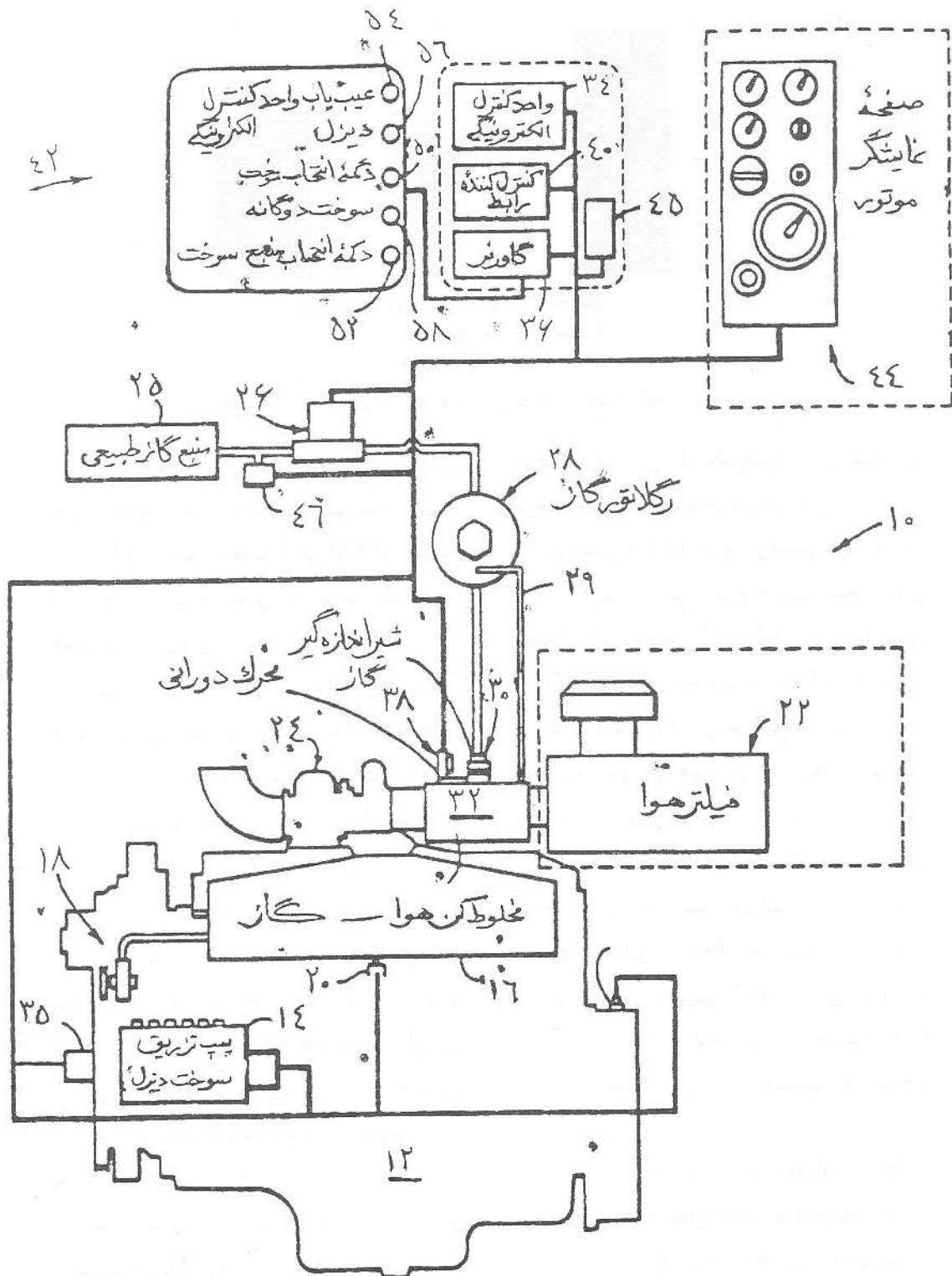
2- Advanced Diesel Engine Management

3- Natural Gas (NG) Supply

4- NG Shut-off Valve

5- NG Metering Valve

6- NG/Air Mixer

موتور در وضعیت سوخت دیزل خالص، منحنی A گشتاور در وضعیت سوخت دوگانه برای بار بیشتر از ۸۰ درصد و منحنی C گشتاور را برای بار کمتر از ۸۰ درصد نشان می‌دهد.

یک گاورنر گاز طبیعی ۳۶ محرک دورانی^۱ را کنترل می‌کند که بدین طریق شیر اندازه‌گیری کنترل می‌شود. این گاورنر سیگنال سرعت موتور را از پیکاپ سرعت موتور^۲ ۳۷ دریافت می‌کند. این نوع گاورنر شامل پتانسیومتر تنظیم سرعت میانی^۳ بوده و حد پایین سرعت را برای وضعیت سوخت دوگانه تعیین می‌کند که بسته به نوع موتور حداقل دور موتور را در محدوده ۱۲۰۰ تا ۲۳۰۰ دور بر دقیقه نگه می‌دارد که این عمل با ولتاژ ارسالی از کنترل کننده رابط ۴۰ کنترل می‌شود.

کنترل کننده رابطه بر عملکرد ECU و کنترل کننده گاز طبیعی نظارت کرده و امکان کنترل دستی از طریق برد کنترلی ۴۲ را ایجاد می‌کند. همچنین، کنترل کننده رابط بطور خودکار بین وضعیت سوخت دیزل و یا سوخت دوگانه با توجه به شرایط کاری و نیز دستورات رسیده از طرف اپراتور، بهترین حالت را بر می‌گذارد. گاورنر که خود یک کنترل کننده سرعت می‌باشد. سعی در ثابت نگهداشتن سرعت موتور خواهد داشت. این گاورنر با دریافت سیگنالهایی از کنترل کننده رابط که نشان دهنده سرعت مطلوب (مثلًا ۱۸۰۰ دور بر دقیقه) است با باز و بسته کردن شیر کنترل کننده، سعی در ثابت نگهداشتن دور موتور خواهد داشت. ارتباط مناسب بین اپراتور و موتور توسط صفحه نمایشگر موتور ۴۴ ایجاد می‌شود که دارای شاخصهای معمول موتور دیزل از قبیل سرعت سنج، اندازه‌گیر سوخت، دما و فشار روغن و غیره می‌باشد.

ECU، گاورنر، گاز طبیعی و کنترل کننده رابط در یک محفظه قرار گرفته و صفحه کنترل بر روی آن

نصب می‌گردد. کنترل کننده رابط به عنوان یک رابط میانی بین اپراتور و ECU (برای تنظیم موتور در وضعیت دیزل) و گاورنر (برای تنظیم سرعت) عمل می‌کند. در حین کار موتور در وضعیت سوخت دوگانه، گاورنر توسط کنترل کننده رابط نقطه تنظیم^۴ سرعت را تنظیم می‌کند. مقادیر مطلوب سرعت از جدول ارزیابی موجود در کنترل کننده رابط که شامل نقطه تنظیم سرعت بر حسب دور موتور است، به دست می‌آید.

کنترل کننده رابط نیز با ارسال درصد سیگنال حدی به گاورنر از مصرف بیش از حد سوخت در وضعیت سوخت دوگانه در دورهای پایین جلوگیری می‌نماید. این عمل به کنترل کننده رابط این امکان را می‌دهد تا منحنی گشتاور موتور دیزل را تخمین بزند.

تا کنون با توجه به طرحهای اجرا شده در سطح کشور، در موتور دیزل گازسوز شده، سیستم احتراقی موتور از حالت سیکل دیزل به سیکل اتو تبدیل می‌شود، به عبارت دیگر سیستم پمپ انژکتور و سوزنهای تزریق کنار گذاشته شده و بجای آن سیستم جرقه‌زنی شمع و دلکو جایگزین می‌شود.

نتایج و بحث

ذخیره گاز طبیعی بر روی یک وسیله نقلیه مهمی به حساب می‌آید. استفاده از مخازن سنگین فولادی، ظرفیت حمل و پایداری وسیله نقلیه را کاهش می‌دهد. بنابراین پیشنهاد می‌شود از مخازنی از جنس الیاف مصنوعی (کامپوزیت) استفاده شود. هر

1- Rotary Actuator

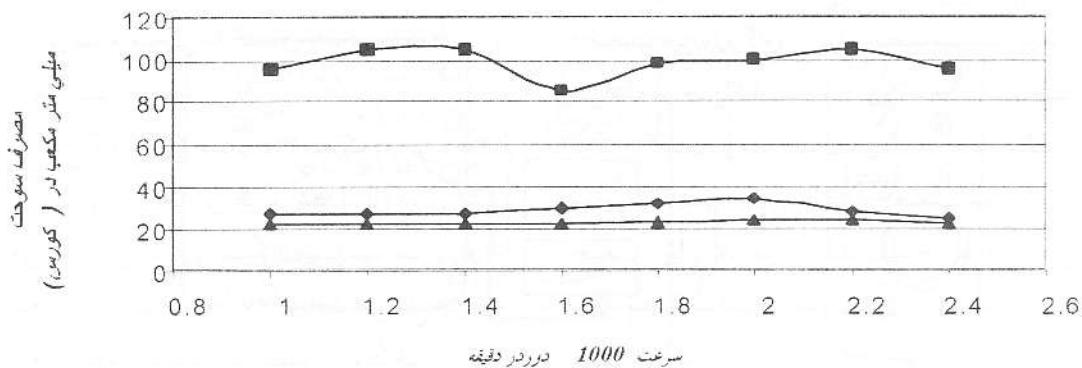
2- Engine Speed Pick-up

3- Internal Speed Adjust Potentiometer

4- Set Point

برای بار بیشتر از ۸۰ درصد و منحنی C گشتاور برای بار کمتر از ۸۰ درصد رانشان می‌دهند.

شکل ۳- منحنیهای محدودیت گشتاور ECU که در برنامه‌ریزی می‌شود.

ماشین آلات کشاورزی مانند تراکتور و تیلر، احتیاج به مکانی ایمن و جادار ضرورت دارد. طبق بررسیهای انجام شده بهترین مکان بالای سقف دستگاه انتخاب شده است، مثلاً در تراکتور و کمباین، با در نظر گرفتن شرایطی خاص، از نظر ایمنی مناسب خواهد بود. البته حفظ تعادل و پایداری ماشین از اهمیت بالایی برخوردار است که با در نظر گرفتن ارتفاع کم برای مخزن مورد استفاده، می‌توان این مشکل را نیز تعدیل نمود. در جدول ۲ قیمت تبدیل یک دستگاه موتور دیزل به موتور دوگانه سوز برآورد شده است.

همان طور که ملاحظه می‌شود مدت بازگشت هزینه بسیار کوتاه بوده و بعد از این مدت سیستم سوددهی خواهد داشت. به این ترتیب علاوه بر منفعت مادی برای مالک موتور، در مصرف سوخت ارزشمند گازوئیل که امروزه درصد عظیم آن وارداتی بوده، صرفه جویی شده و از خروج میلیونها دلار ارز از کشور جلوگیری خواهد شد. با تبدیل موتور

چند این روش هزینه بالاتری دارد ولی در دراز مدت نه تنها این هزینه اضافی جبران می‌شود بلکه بعد از آن سوددهی خواهد داشت. جدول ۱ نمونه‌ای از آخرین قیمت‌های این نوع مخازن در ایران و وزن هر یک رانشان می‌دهد (۳۰۲).

با توجه به اینکه فشار مخزن نگهداری گاز طبیعی فشرده (CNG)^۱ در حد ۲۰۰ بار می‌باشد حجم اشغال شده توسط گاز بسیار کم خواهد بود. البته وزن مخصوص گاز فشرده حدود ۲۰ درصد گازوئیل می‌باشد و این به آن مفهوم است که حجم ذخیره‌ای در حدود ۵ برابر گازوئیل برای انجام کار یکسان احتیاج می‌باشد. ولی این مشکل در صورتی که فقط از گاز به عنوان سوخت جایگزین استفاده شود، رخ خواهد داد و در سیستم موتور سوخت دوگانه به دلیل استفاده از تکنولوژی سیستم کنترل الکترونیکی میزان مصرف گاز و حجم مورد نیاز برای ذخیره تفاوت چندانی با موتور دیزل نخواهد داشت (جدول ۱).

مکان مخزن ذخیره گاز در ماشین حائز اهمیت است چون با توجه به کوچکی اندازه بعضی از

جدول ۱ - مقایسه مخزن ذخیره در موتورهای آزمایشی.

موتور دیزلی تمام با سوخت دوگانه	گازسوز	واحد	ظرفیت
۸۴	۲۵۰	Le	فرладی با
۱۶۰	۴۱۰	کیلوگرم	وزن
۲۵۰۰	۶۰۰۰	US\$	جدار کامپوزیت قیمت

Le: لیتر گاز معادل یک لیتر گازوئیل

جدول ۲ - مقایسه کامل بین دو موتور.

موتور دیزلی تمام با سوخت دوگانه	گازسوز	واحد	سوخت مصرفی در یکسال
۴,۰۰۰	۶,۰۰۰	Le	هزینه جاری سوخت
۰/۱۳	.۰/۶	US\$/L	هزینه تبدیل موتور
۶,۰۰۰	۱۵,۰۰۰	US\$	% جایگزینی گازوئیل
۷۰	۱۰۰	%	جایگزینی در یک سال
۲۸,۰۰۰	۲۰,۰۰۰&۴,۰۰۰	Le&L	صرفه جریانی سالانه
۲۵,۰۰۰	۲۴,۰۰۰	US\$	مدت بازگشت سرمایه
۲/۴	۶/۲	سال	

سالانه حدود ۳۰۰۰ دلار ارزبری خواهد داشت (۳۰٪).

در یک نگاه کلی فراوانی ماشین‌آلات کشاورزی و استفاده بالا از آنها در توان و دور موتورهای بالا، منجر به مصرف بالای سوخت می‌شود، بنابراین چه بهتر که بتوان از سوختی فراوان و ارزان استفاده نمود، این طرح کمک قابل ملاحظه‌ای به سیاستهای دولت و برگشت سرمایه خواهد داشت.

نکته مهم در مورد موتورهای سوخت دوگانه، قابلیت آنها از حیث کار در هر دو حالت سوخت دوگانه و فقط سوخت گازوئیل بوده، که مهمترین مزیت آنها نسبت به موتورهای دیزلی تمام گازسوز می‌باشد. این قابلیت در مورد ماشین‌آلات کشاورزی باعث می‌شود تا اگر به سوخت گازی در شرایط

دیزل به موتور سوخت دوگانه در موتورهای ماشین‌آلات کشاورزی، دود مرئی حذف شده، اقتصاد سوخت در حد مطلوبی حفظ می‌شود و طول مدت بازگشت هزینه‌های تبدیل، بدون اختساب رایانه و کمکهای اهدایی، قابل قبول می‌گردد (جداول ۱ و ۲).

کاهش مصرف سوخت گازوئیل و جایگزینی آن با گاز طبیعی علاوه بر کاهش هزینه‌های جاری سوخت، باعث جلوگیری از واردات گازوئیل و خروج ارز می‌گردد و گاز طبیعی فراوان موجود در مخازن نفتی کشور در راه بهینه‌ای مصرف خواهد شد.

با یک حساب سرانگشتی، بعد از مدت یادشده هر موتور دیزل متوسط کشاورزی با توان متوسط،

خاص دسترسی نباشد، استفاده کننده ماشین با تغییر وضعیت سوخت رسانی از حالت دوگانه به یگانه (گازوئیل تنها) همچنان به کار با ماشین ادامه دهد. از دیدگاه زیست محیطی، با تبدیل موتور دیزل به موتور دوگانه سوز مشکلات زیست محیطی موتورهای دیزل از جمله تولید آلاینده‌های هوا به میزان قابل قبولی کاهش می‌یابد. با استفاده از سیستم کنترل رایانه‌ای در موتورهای دوگانه سوز و تنظیم نسبت دو سوخت در بارگذاری‌های مختلف ایجاد اکسیدکربن^۱، هیدروکربن^۲ و به خصوص ذرات معلق^۳ و اکسیدازت^۴ به شدت کاهش یافته و مشکلات آلودگی هوای شهرهای بزرگ کشور به ویژه تهران تا حد زیادی کم شود (شکل ۴).

شکل ۵ نشان‌دهنده مقایسه عملکرد چند موتور آزمایشی در بارگزاری‌های مختلف می‌باشد. همان طور که ملاحظه می‌شود در بارگزاری‌های پایین موتور دیزل دوگانه سوز مصرف سوخت معادل بسیار کمتری نسبت به موتور تمام گازسوز شده دارد و دلیل آن حفظ نسبت تراکم بالا در موتور دوگانه سوز می‌باشد. همچنین در بارگزاری‌های بالاتر از ۷۰ درصد کارکرد این موتور از موتور دیزل اولیه نیز بهتر می‌نماید که دلیل آن استفاده از سیستم کنترل الکترونیکی هوشمند در تنظیم مصرف هر یک از دو سوخت می‌باشد.

- با توجه به نتایج، در مجموع مزایای موتورهای دوگانه سوز را در موارد زیر خلاصه کرد (۱۶، ۱۵، ۱۴).
- ۱- اقتصادی بودن تبدیل موتور از نظر هزینه‌های ثابت.
 - ۲- کاهش هزینه‌های جاری سوخت با توجه به فراوانی گاز طبیعی در مخازن گازی کشور.
 - ۳- کاهش شدید آلاینده‌های خروجی موتورگ (نسبت به موتورهای دیزل).
 - ۴- ثابت ماندن توان و قدرت موتور همانند موتور

- ۱- CO
- ۲- Total hydrocarbone
- ۳- Particulate matter
- ۴- NOx
- ۵- قابلیت کار موتور با سوخت گازوئیل به تنها بی در موقع ضروری و ناگهانی.
- ۶- کارکرد عالی و قابل اطمینان در طی زمان طولانی.
- ۷- انتقال حرارت و راندمان حرارتی همانند موتور دیزل (راندمان حرارتی بالا).
- ۸- سازگار با تسهیلات رایانه‌ای برای کنترل و تنظیم موتور.
- ۹- سازگار با تسهیلات سیستم الکترونیکی موتور.
- ۱۰- اشغال حجم بسیار کمتر برای ذخیره سوخت گاز طبیعی نسبت به دیگر انواع سیستمهای آن.
- ۱۱- افزایش عمر مفید موتور نسبت به موتور دیزل.
- ۱۲- کاهش دفعات تعویض روغن موتور به دلیل استفاده از سوخت تمیزتر گاز طبیعی.
- ۱۳- احتیاج به تعمیرات کمتر موتور و کاهش خوردگی در موتور (سوخت گازوئیل موجود در کشور دارای درصد بسیار بالایی گوگرد (حدود ۱٪) است که نسبت به حالت استاندارد آن (حدود ۰٪) تا ۱۰ درصد) مقدار قابل توجهی است و این خود ایجاد خوردگی شدید در اجزاء موتور به خصوص سوزن تزریق و پمپ تزریق گازوئیل می‌نماید که با جایگزینی سیستم سوخت دوگانه و کاهش زیاد در مصرف گازوئیل در موتور این مشکلات تا حدی زیادی کاهش می‌یابد (۱).

۱. آمار شهرداری تهران، ۱۳۷۶.

۲. آمار موجود در شرکت واحد اتوبوسرانی شهر تهران، ۱۳۷۷.

۳. بدخشنان، او.ن. سلامی ۱۳۷۷. چهارمین کنگره مهندسی شیمی، ۲۰-۱۸ اسفند، دانشگاه صنعتی شریف.

4. Arsenault, J., Goetz & J. Larocque. 1993. United States Patent No. 5224457, July 6.
5. Badakhshan, A. 1998. Air pollution and its Impact on Energy Development, Vol. 2, 1st Edition.
6. Badakhshan, A., & E. mirosh. 1996. The Second North American Conference and Exhibition, 19-22 Novermber, Orlando, Florida.
7. Badakhshan, A. & E. Morish. 1997. Processing of the 15th World petroilum Congress Published by John Willey & Sons.
8. Caterpillar Co., Dual-Fuel Engines.
9. Graf, B.R. 1995. United States Patent No. 5450832, September 19.
10. Hedrick, J.C. & G.Bourn. 1999. United States patent No. 5890459.
11. J. & H. Diesel Service, Inc.,
12. Lilly, L.C.R. 1984. Diese Engines Reference Book, 1st Edition, Butterworth and Co.
13. Magdi, K.K. 1997. Future Diesel Engines, SAE Technical Paper Series 972687.
14. Sallami, N., A. Badakhshan, M.Kazemeini, M. Soltanieh, M.D. checkel & M. Zheng. 1998. Proceeding of the Annual Meeting of the American Society of Mechanical Engineers (ASME).
15. South Coast Air Quality. 1995.
16. The ECI Dual Fuel Sourcebook., 1998. Energy Conversion Co. Ltd.

